

TEMA 3

Sexuella trakasserier

TEMA 3 Sexuella trakasserier

Pedagogens introduktion

Sedan 1:a april 2006 gäller en ny lag (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. Lagens ändamål är att motverka diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder samt motverka trakasserier och annan kränkande behandling (1 §). Enligt lagen är skolorna skyldiga att ta fram en likabehandlingsplan och aktivt förebygga och förhindra att eleverna utsätts för diskriminering, trakasserier och annan kränkande behandling (6 §).

Barn- och elevskyddslagen kräver dels att skolor arbetar aktivt för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för trakasserier och annan kränkande behandling, dels att de utreder och sätter stopp för trakasserier eller annan kränkande behandling som har kommit till skolans kännedom. Det ska finnas en tydlig policy för hur skolan ska förebygga trakasserier och rutiner för att agera om trakasserier ändå sker. Dessa ska redovisas i skolans *likabehandlingsplan* (6 §). Du kan läsa mer om lagen och om skolans ansvar i detta temas faktadel.

I barn- och elevskyddslagen är *trakasserier* definierade som ett uppträdande som kränker ett barns eller en elevs värdighet och som har samband med etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning, kön eller är av sexuell natur (2 §). Skolan måste arbeta mot trakasserier på alla dessa grunder.

I detta material och under detta tema behandlas tre olika sorters trakasserier, sexuella trakasserier, trakasserier på grund av kön och trakasserier på grund av sexuell läggning (du hittar definitioner i faktadelen till detta tema). Dessa tre olika sorters trakasserier delar på många sätt både ursprung och uttryck och vi har därför valt att arbeta med alla tre under detta tema. Gränsdragningen mellan dessa trakasserier är inte alltid självklar, de hör ihop och går i och ur varandra, de handlar alla om brist på jämställdhet. Det är därför viktigt att aktivt arbeta med attityder och värderingar kring kön, sexualitet och alla människors lika värde.

Trakasserierna är ofta normaliserade

I de undersökningar kring trakasserier i skolan som refereras till i faktadelen blir det tydligt att elever som utsätts för beteenden

eller handlingar som skulle ses som djupt kränkande eller oacceptabla på vuxnas arbetsplatser inte alltid själva uppfattar det på detta sätt. Trakasserier och kränkande ord har blivit normaliserade, en del av elevernas vardag. I diskussionerna kring trakasserier och när faktiska situationer uppkommer är det viktigt att vuxna förmedlar att det är allvarligt och får konsekvenser i ett större sammanhang, även om eleverna själva uttrycker att det inte är så farligt.

I arbetet med temat kan det också vara bra att vara förberedd på att elever inte alltid använder samma ord eller lägger samma betydelse i dem som vuxna. Innebörden av ord är starkt beroende av vem och i vilket sammanhang de sägs.

Många som arbetar i skolan vet till exempel att det inte bara är killar som kallar tjejer för hora. Även tjejer kan kalla varandra detta. Detta kan ses som ett uttryck för det som många underordnade grupper hamnar i, en splittring inom gruppen och en anpassning till ett snävt handlingsutrymme. Det kan till exempel handla om att distansera sig från andra tjejer som är utsatta för ryktesspridning för att undvika att själv bli drabbad. Det kan också handla om en försvarsstrategi, ett sätt att ”ta makten över orden och situationen”. ”Okej, vi är horor. Vi struntar i vad ni tycker om oss!”

Något som kan göra det svårt att definiera att man utsatts för sexuella trakasserier och som är viktigt att ha med sig när man talar om ämnet är att kränkningarna ofta sker i *glidande gränsöverskridningar*. Det kan vara en beröring som från början inte känns fel men som övergår till att bli en kränkning. Det kan till exempel handla om en lärare som står nära, lägger en hand på axeln men sedan långsamt låter handen glida längs med ryggen. Eller en kram som glider över till att få en sexuell laddning när den andra personen trycker sig mot en. Det kan också handla om ett samtal som börjar i uppskattande kommentarer om utseende men som glider över till att få en sexuell innebörd.

Att tänka på i arbetet med temat

Som lärare måste man, när man ger sig i kast med temat trakasserier, vara förberedd på att diskussioner och stämning i arbetet med temat kan präglas av situationer som uppstått eller fortfarande pågår i elevgruppen. Som lärare kan man förbereda sig för att kunna hantera detta genom att redan innan ha inlett diskussioner kring hantering av uppkomna situationer med till exempel elevhälsan. Det gäller också att som lärare styra diskussionerna så att inte de utsatta eleverna återigen blir kränkta.

Man befinner sig redan i en utsatt position när man blir tra-

kasserad. Det är inte alltid lätt att stå upp för sig själv. När man diskuterar kring sexuella trakasserier uttrycks det ofta att tjejer måste lära sig att bli bättre på att sätta gränser och att säga ifrån. Det gör att man lägger ansvar på den som har blivit utsatt att göra något åt sin situation i stället för att fokusera på att skapa en nolltolerans mot trakasserier i skolan och att lägga ansvaret på de elever som utsätter andra. Att lägga ansvar på den som blir utsatt innebär också att i värsta fall ytterligare öka hans eller hennes känsla av misslyckande och skuld, känslor som eventuellt redan finns där.

I materialet finns gränssättningsövningar. Det är klart att det är bra om man kan skydda sig själv och sätta gränser, men det är viktigt att fokus ligger på att förebygga och att sätta stopp för trakasserier som redan pågår. Det är också en fördel om läraren kan hjälpa eleverna att skapa kollektiva strategier, att till exempel låta klassen skapa ett ”kontrakt” att gripa in och hjälpa varandra om någon annan blir utsatt. Eleverna behöver få förmedlat till sig att de alltid har rätt att säga ifrån när någon säger något eller gör något mot en som känns obehagligt. Om den som utsätter en för detta inte menade något med sitt handlande kommer hon eller han att be om ursäkt och inte göra om det. Om det var meningen att kränka den utsatta personen finns risk att beteendet upprepas. Eleven har då alltid rätt att vända sig till en vuxen för att få stopp på trakasserierna.

Om det uppdagas att det förekommer trakasserier i elevgruppen är det viktigt att inte bara arbeta med de elever som är inblandade. Naturligtvis måste den eller de elever som utsatts få hjälp att hantera detta och den eller de elever som utsätter andra måste ställas till ansvar. Annars signalerar man att det är okej att kränka andra elevers integritet och att detta inte är något vuxenvärlden tar på allvar. Detta gäller även (till och med särskilt) när det kommer fram att elever känner sig trakasserade av vuxna på skolan. Samtidigt är det viktigt att inte glömma bort att arbeta med hela gruppen. Trakasserier förekommer ofta i en miljö där detta är accepterat och till och med statushöjande. Förutsättningarna för trakasserierna ligger inte enbart hos de elever som man kommer på med att utföra dem. Den tysta massan kan utgöra en publik som gör det möjligt och intressant att fortsätta med trakasserierna. Det gäller att arbeta förebyggande med de strukturer och mönster som gör att fördomar och föreställningar kring kön och sexualitet skapas och återskapas.

Eftersom samtal kring dessa frågor ofta djupt berör eleverna och deras verklighet, och för att i mesta möjliga mån hjälpa dem som känner sig utsatta eller diskriminerade att kunna formulera detta, måste man skapa största möjliga trygghet. Därför är det

bra att i vissa diskussions- och värderingsövningar arbeta med könsuppdelade grupper (det här hindrar inte att det ändå kan förekomma kränkande kommentarer på grund av kön eller på grund av sexuell läggning). Man kan också göra så att man låter eleverna samtala i könsuppdelade smågrupper men att man sedan följer upp med en vidare diskussion i könsblandad storgrupp. Då får eleverna trygghet att i den mindre gruppen formulera sina tankar och erfarenheter och ges utrymme att stötta varandra i storgruppsdiskussionen. I de delar där vi sett könsuppdelning som extra viktigt har vi också angivit detta i instruktionen.

Om man vill arbeta vidare med temat

För en ytterligare fördjupning och för att hitta källor i elevernas undersökningar av temat kan man till exempel titta på

www.jamombud.se JämO: s hemsida. Här hittar ni även *JämO:s handbok mot könsmobbing i skolan*.

www.ytan.se Under Ytan är ett projekt i samverkan mellan olika myndigheter och organisationer om arbete med normer och värderingar kring sexuell läggning i skolan.

www.frittfram.se Ett samarbete mellan arbetsgivare, fack och organisationer för att skapa ett arbetsklimat där det är fritt fram att vara öppen med sin sexuella läggning på arbetet.

Övriga myndigheter som också arbetar med frågor kring trakasserier på grund av kön, trakasserier på grund av sexuell läggning och sexuella trakasserier är

Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning, www.homo.se

Barnombudsmannen, www.bo.se

Barn- och elevombudet, www.skolverket.se

Dessutom nämns forskning och rapporter från olika forskare och myndigheter i faktadelen.

Fakta och bakgrundsmaterial

Nedanstående faktatext vänder sig i första hand till pedagogen men kan även med fördel helt eller delvis kopieras och delas ut till eleverna som kan använda det som ett underlag för sin fakta-insamling.

Detta tema behandlar tre olika sorters trakasserier: trakasserier på grund av kön, trakasserier på grund av sexuell läggning samt sexuella trakasserier. Gränsdragningen mellan dessa tre sorters trakasserier är inte alltid självklar, de hör ihop och går i och ur varandra, de handlar alla om brist på jämställdhet. Frågor som hur vi skapar könsroller och normer för vad som är manligt och kvinnligt och hur kvinnor och män ”ska” förenas i heterosexuella parrelationer påverkar inte bara att vi får olika handlingsutrymme och förutsättningar utifrån vilket kön vi har. Det påverkar också synen på vilken sexuell läggning och kärlek som är mer ”naturlig”, självklar och önskvärd. Gemensamt för de tre formerna av trakasserier är också att de kan användas för att förtrycka en individ, men också för att nedvärdera en hel kategori människor. Det handlar om värderingar, beteenden eller handlingar som står i strid med principen om alla människors lika värde.

Definitioner

År 2006 kom lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever, även kallad för *barn- och elevskyddslagen* (lag 2006:67). Lagens ändamål är att främja barns och elevers lika rättigheter samt att motverka diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder. Lagen har också till ändamål att motverka trakasserier och annan kränkande behandling.

Trakasserier definieras i barn- och elevskyddslagen som ett uppträdande som kränker ett barns eller en elevs värdighet och som har samband med etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning, kön eller är av sexuell natur.

Annan kränkande behandling är uppträdanden som kränker ett barns eller en elevs värdighet och som inte har samband med de ovannämnda diskrimineringsgrunderna. Ett exempel kan vara att en elev får nedsättande kommentarer och gliringar eftersom hon eller han inte bär dyra märkeskläder.

Mobbning är upprepade och återkommande kränkningar som kan innehålla både inslag av trakasserier och annan kränkande behandling.

Sexuella trakasserier

Sexuella trakasserier definieras som kränkningar av sexuell natur som kränker ett barns eller en elevs värdighet. Det kan till exempel handla om sexuell jargong eller annat kränkande språkbruk, pornografiska bilder, ovälkomna sexuella anspelningar eller kommentarer, blickar och gester, tafsande eller annan ovälkommen beröring av sexuellt slag, ryktesspridning, ovälkomna förslag eller krav på sexuella tjänster.

Trakasserier på grund av kön

Trakasserier på grund av kön definieras som ett uppträdande som har samband med kön och som kränker ett barns eller en elevs värdighet. Könskränkningar har inte med sex att göra utan är till exempel nedsättande kommentarer om utseende eller privatliv, förlöjligande generaliseringar om män eller kvinnor, tjejer eller killar och nedsättande kommentarer om kvinnor eller män, tjejer eller killar. Det kan också handla om mindre synliga och indirekta trakasserier som till exempel att bli osynliggjord, utfrysad, förlöjligad eller motarbetad utifrån att man är just man eller kvinna, kille eller tjej. Även trakasserier av transsexuella elever omfattas av lagen.

Trakasserier på grund av sexuell läggning

Trakasserier på grund av sexuell läggning definieras som ett uppträdande som har samband med sexuell läggning och som kränker ett barns eller en elevs värdighet. Enligt lagstiftningen finns tre sexuella läggningar: homosexualitet, bisexualitet och heterosexuallitet. Trakasserier kan vara riktade direkt mot elever som antas ha en viss sexuell läggning, men det kan också handla om trakasserier med homofoba uttryck som inte nödvändigtvis måste riktas mot någon man misstänker är till exempel homosexuell. Många blir kallade bögar eller flata som skällsord, inte för att personen som utsätts misstänks vara homosexuell, men ofta för att hon eller han bryter mot föreskrivna regler om hur man ”ska” bete sig, röra sig, tala eller klä sig som kille eller tjej. Man blir ”straffad” för att man inte följer förväntade könsrollsregler. Detta kan göra det svårt att göra en absolut gränsdragning mellan trakasserier på grund av kön och trakasserier på grund av sexuell läggning.

Om en anställd trakasserar en elev är detta särskilt allvarligt och det finns ett särskilt förbud mot detta i barn- och elevskyddslagen (11 och 13 §§).

Trakasserier kännetecknas av att de är ovälkomna. Det är den enskilda personens subjektiva upplevelse som avgör huruvi-

da handlingen eller beteendet är kränkande eller skapar otrygghet. Den som utför handlingen behöver inte ha som avsikt att kränka och är inte alltid medveten om handlingens eller beteendets effekt.

Grövre typer av sexuella trakasserier kan även falla under sexualbrottslagstiftningen och kan polisanmälas när förövaren är straffmyndig. Fängelsestraff skulle kunna komma ifråga. Detta gäller till exempel *sexuellt tvång*, där man genom olaga tvång förmår en person att utföra eller tåla en sexuell handling, vilket kan leda till fängelse i upp till två år. *Sexuellt ofredande* innefattar ord och handlingar som är ägnade att kränka en persons sexuella integritet. Det innebär till exempel när någon i ett sexuellt syfte kortvarigt berör en annan persons bröst eller könsorgan. Det kan också handla om att man blottar sig på ett sätt som är ägnat att väcka obehag. Straffet för sexuellt ofredande är böter eller fängelse i upp till två år.

Lagstiftaren ser mycket allvarligt på trakasserier. Sexuella trakasserier, trakasserier på grund av kön och trakasserier på grund av sexuell läggning är en form av kränkning mot de mänskliga rättigheterna. Därför finns ett lagligt skydd mot diskriminering och trakasserier inom flera samhällsområden:

- Varor, tjänster, bostäder med mera: lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering
- Studenter på högskolor och universitet: lagen om förbud mot diskriminering samt lagen (2001:1286) om likabehandling av studenter på högskolor
- Inom arbetslivet: jämställdhetslagen. För anställda och elever i grund- och gymnasieskolan gäller även arbetsmiljölagen samt AFS om kränkande särbehandling och ASF om hot och våld.

Hur vanliga är trakasserierna?

Det har tidigare inte funnits särskilt mycket forskning om hur utbredda sexuella trakasserier, trakasserier på grund av kön och trakasserier på grund av sexuell läggning är på svenska skolor. På 2000-talet har det kommit flera svenska studier med olika resultat, bland annat beroende på hur man har valt att ställa frågor och hur man har valt att definiera de olika typerna av trakasserier i undersökningarna. Den forskning som finns tyder på att Sverige, i en internationell jämförelse, verkar ha en lägre förekomst av sexuella trakasserier än många andra länder (Statens folkhälsoinstitut 2006:18). Trots detta visar forskningen på att elevers studiemiljö genomsyras av olika typer av kränkande, sexuellt färgade kommentarer och handlingar, även långt ner i åldrarna. Dessa

typer av trakasserier drabbar både tjejer och killar men på delvis olika sätt. Tjejer är också generellt mer utsatta än killar och det är killar som står för huvuddelen av trakasserierna.

I en av de svenska studier (Kullenberg och Ehrenlans 1998) som genomförts om sexuella trakasserier i skolan framkom att nästan hälften av de tillfrågade flickorna någon gång under sin skoltid varit utsatta för sexuella trakasserier. I denna studie tillfrågades endast flickor i Stockholmsskolor. 34 procent av de flickor som inte själva utsatts kände flickor som blivit det. I studien kunde utläsas att trakasserierna oftast förekommit på högstadiet, speciellt i årskurs 8.

Eva Witkowskas avhandling *Sexual harassment in schools* (2005) är en nationell studie som undersöker förekomsten av sexuella trakasserier på gymnasieskolor. I denna studie inkluderas även trakasserier som kanske snarare skulle sorteras in i kategorierna trakasserier på grund av kön och trakasserier på grund av sexuell läggning än i sexuella trakasserier.

Resultatet från studien visar att svenska gymnasieskolor är en miljö där olika typer av trakasserier, både verbala och fysiska, är vanligt förekommande. I studien har 540 tjejer och 440 killar tillfrågats om de blivit utsatta *under det senaste året*.

Trakasserier på grund av kön eller sexuell läggning: 77 procent av tjejerna har utsatts för nedsättande kommentarer om kön, 37 procent har blivit kallade för ord som hora, slampa och bitch och 17 procent har blivit utsatta för homofobiska trakasserier. 14 procent av tjejerna hade fått nedsättande kommentarer om kön från en lärare. Av killarna har 66 procent utsatts för nedsättande kommentarer om kön, 53 procent har blivit utsatta för homofobiska trakasserier och 36 procent har kallats för nedsättande ord. 7 procent har utsatts för nedsättande kommentarer om kön från en lärare.

Sexuella trakasserier: Exempel från studien är att 65 procent av tjejerna och 56 procent av killarna personligen hade blivit utsatta för sexuella kommentarer (84 procent av de utsatta tjejerna och 69 procent av killarna uppfattade detta som ett problem). 61 procent av tjejerna och 55 procent av killarna hade utsatts för sexuell kontaktsökande (68 procent av de utsatta tjejerna och 57 procent av killarna uppfattade detta som ett problem) och 13 procent av tjejerna och 21 procent av killarna hade varit med om att man rört vid privata kroppsdelar (74 procent av de utsatta tjejerna och 70 procent av killarna upplevde detta som ett problem).

Många elever har alltså själva blivit utsatta, men även många av de elever som inte utsatts ser detta som ett problem i skolan. Tje-

jerna uppfattade oftare än killarna de verbala trakasserier som ett problem. Tjejer är också mer utsatta än killar för alla typer av beteenden som studerats i undersökningen förutom homofobiskt språkbruk, visning av pornografi och grövre fysiska beteenden. Witkowska konstaterar att medan tjejer kan betraktas som mindre värda om de uppfattas som icke-respektabla eller lösaktiga kan killar betraktas som mindre värda om de uppfattas som sexuellt omogna, om de bryter mot normer för maskulinitet eller uppfattas som homosexuella.

I studien *Kränkningar i skolan – förekomst, former och sammanhang* som gjorts på Centrum för värdegrundstudier i Göteborg på uppdrag av Skolverket (2003) ser resultatet annorlunda ut, kanske på grund av att endast ord och handlingar som man reagerat över och ”brytt sig över” registrerats. Studien visar att såväl tjejer som yngre elever generellt reagerar starkare. Runt om i Sverige har elever fått svara på frågor om kränkningar och trakasserier under det senaste skolåret. Totalt sett hade en tredjedel av de tillfrågade eleverna i årskurs 8 samt gymnasiet år 2 blivit utsatta för sexuella trakasserier det senaste skolåret (en sammanslagning av verbala och fysiska trakasserier). 17 procent hade blivit utsatta för fysiska sexuella trakasserier.

I studien uppger 32 procent av tjejerna och 19 procent av killarna i år 8 och år 2 på gymnasiet att de blivit kallade för sexuellt laddade ord som hora, bitch osv. Studien visar att även elever i år fem i grundskolan är utsatta, framför allt för sexuellt laddade ord, som 20 procent av tjejerna och 16 procent av killarna uppger att de utsatts för. Fysiska sexuella trakasserier uppgav 8 procent av eleverna i årskurs 5 att de utsatts för.

I studien har man haft ett sammanhållet grepp vad gäller kränkningar kopplade till kön och kränkningar kopplade till sexuell läggning. Intervjuer i anslutning till enkätstudien visar också att detta är ett riktigt grepp. Homofobin handlar i dessa åldrar om hur man iscensätter sin maskulinitet, om att vara en ”riktig” man och ta avstånd från feminina ideal. I indexet homosexuellt relaterade kränkningar studeras därför både de som kallats för lesp/bög, blivit trakasserade för att de bryter mot förväntade könsmonster eller drabbats av ryktesspridning om homosexualitet. 11 procent av tjejerna och 14 procent av killarna i år 8 samt 5 procent av flickorna och 10 procent av pojkarna i år två på gymnasiet har utsatts för homosexuellt relaterade kränkningar. Eleverna i år fem har inte fått svara på frågor om till exempel kränkningar på grund av klädstil och finns därför inte med i detta index. Däremot blir det ändå tydligt att det är vanligt med homosexuellt relaterade kränkningar redan vid denna ålder, 11 procent av tjejerna och 12 procent av killarna uppger att de under det innevarande

skolåret har blivit kallade för ord som bög och lesp. Genom alla årskurser är det alltså killar som är mest utsatta för homosexuellt relaterade kränkningar, vilket inte är konstigt menar författarna om man ser på kopplingen till maskulinitet som norm.

Eleverna uppger att 16 procent av kränkningarna äger rum i klassrummet. Resten, alltså 84 procent, sker före eller efter själva undervisningen: utomhus, i korridorerna, vid skåpen osv. Den vanligaste platsen där kränkningar äger rum för elever i år fem är utomhus, 44 procent, medan korridoren är den vanligaste platsen för elever i år 8 och år 2 på gymnasiet.

Studien visar att elever känner sig utsatta framför allt av andra elever, både vad gäller kränkningar i stort och sexuella kränkningar. Elever står för drygt 90 procent av kränkningarna medan lärare och andra vuxna står för 7–9 procent beroende på kränkningens karaktär. Det är framför allt killar som står för kränkningarna, men andelen killar som utför kränkande handlingar av sexuell karaktär är avsevärt högre (84 procent) än för kränkningar generellt (70 procent).

En rikstäckande kartläggning gjord av Brå på uppdrag av Forum för levande historia (2004) undersöker ungdomars inställning till olika minoriteter. Studien pekar på att de flesta elever i dag har en förhållandevis positiv bild av minoriteter, också homosexuella. 74 procent av eleverna är positivt inställda till homosexuella. Flickor är mer toleranta, 9 av 10 flickor och 6 av 10 pojkar. Men det finns också en intolerant grupp bland ungdomar, 7 procent är intoleranta mot homosexuella, cirka 20 procent visar en ambivalent inställning. Studien visar också på ett mönster: ju högre grad av intolerans, desto vanligare att ha retat, hotat eller slagit någon.

Konsekvenser av sexuella trakasserier

De som utsätts för sexuella trakasserier kan drabbas av en mängd psykiska och somatiska konsekvenser, till exempel depression, ångest, rädsla, magont, huvudvärk och trötthet. De kan också få sänkt självkänsla och påverkas i synen på och relationen till den egna kroppen. Möjligheterna att följa skolundervisningen och att prestera bra i skolan kan försämrats. Majoriteten av offren försöker ignorera eller undvika kränkningarna, vilket kan leda till att de skolkar från lektioner eller till och med slutar skolan i förtid. Forskning visar att flickor i högre utsträckning än pojkar verkar drabbas av psykosomatiska besvär till följd av sexuella trakasserier. De visar mindre lust att studera, får sämre självkänsla och väntar sig mindre av sitt framtida yrkesliv (Arbetslivsinstitutet 2002:01).

Många som utsätts vågar varken säga ifrån eller berätta för någon om vad som händer. Det är inte alltid lätt att skilja ut sexuella trakasserier från det ”normala” spelet mellan tjejer och killar, där det ofta fokuseras både på ett särskiljande av kön och regelverk för hur man som kille och tjej ”ska” bete sig. I killars könsskapande ingår styrka, aktivitet, initiativtagande och att skapa makt genom objektivering av andra. I tjejers könskapande ingår att vara sexuellt attraktiva samtidigt som de ska förhålla sig till regler för sexualitet som säger att de inte ska vara alltför sexuellt utmanande. Killars och tjejers könsroller gör att situationer där övergrepp förekommer lättare uppstår. Det kan vara svårt att definiera när någon går över en gräns som känns obehaglig för en själv och sker detta ofta kan det vara svårt att uttrycka, både för sig själv och för andra, att detta inte är något som man bara får stå ut med. När man inte kan sätta ord på det man utsätts för och när man inte känner att man har makt att förändra en situation blir obehagskänslorna lätt något luddigt och odefinierbart som man intalar sig inte är så farligt.

Sexuella trakasserier i skolmiljön skapar ett klimat där elevernas, framför allt tjejernas, handlingsutrymme krymper. Tjejer tänker på hur de klär sig, de kanske undviker att hångla eller ha sex med killar för att inte riskera att få ett dåligt rykte, de kan bli rädda för att säga vad de tycker av rädsla för att bli förlöjligade, undviker personer, situationer och platser eller går hopkrupna för att undvika att visa sina kroppar. Även killar påverkas av trakasserierna och de ofta hårda normer och regler som finns för hur man ”ska” bete sig för att vara kille. De kan anpassa sitt beteende, sitt sätt att uttrycka sig, klä sig och röra sig för inte sticka ut och för att slippa bli utsatta. Trakasserier påverkar alla, inte bara de enskilda individer som utsätts.

Skolans ansvar att arbeta mot trakasserier och annan kränkande behandling

Barn- och elevskyddslagen gäller i förskolan, i skolan och i skolbarnomsorgen och ger barn och elever samma rättigheter och skydd som studenter och vuxna i arbetslivet sedan tidigare har. Lagen kräver dels att skolor arbetar aktivt för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för trakasserier och annan kränkande behandling, dels att de utreder och sätter stopp för trakasserier eller annan kränkande behandling som har kommit till skolans kännedom. Det ska finnas en tydlig policy för hur skolan ska förebygga trakasserier samt rutiner för att hantera dessa om sådana ändå sker. Barn och elever ska ha rätt till information om var de kan få hjälp om det uppstår problem. Kan skolan inte

påvisa att de vidtagit dessa åtgärder kan skolan bli skadeståndsskyldig. Det är skolans huvudman som bär det yttersta ansvaret för att skolan lever upp till barn- och elevskyddslagens krav.

Arbetet för likabehandling och mot diskriminering och trakasserier ska redovisas skriftligt i en *likabehandlingsplan*. Planen måste följas upp årligen och i samband med uppföljningen ska nya målsättningar och åtgärder formuleras. Uppföljning och utvärdering av likabehandlingsplanen ska göras inom ramen för skolans kvalitetsredovisning och resultatet ska beaktas när man framställer nästa års likabehandlingsplan. Likabehandlingsplanen ska upprättas, följas upp och ses över under medverkan av barnen eller eleverna vid den verksamhet som planen gäller. I förordningen som föreskriver denna elevsamverkan i arbetet med likabehandlingsplanen finns inte föreskrivet hur samverkan ska gå till rent praktiskt. Skolorna får fatta egna beslut om detta och kan anknyta till redan befintliga arbetssätt. Skolan kan till exempel samverka med elever från skolans antimobbningsgrupp, kamratstödjare, elevskyddsombud, representanter från skolans jämställdhetsgrupp eller representanter från elevrådet. För mer information om vad en likabehandlingsplan ska innehålla kan man titta på JämO:s hemsida, www.jamombud.se

Det är enligt barn- och elevskyddslagen förbjudet att utsätta en elev för repressalier för att eleven eller en förälder har påtalat brister i skolans likabehandlingsarbete eller anmält att skolan handlat i strid med denna lag.

Framgångsfaktorer i arbete mot trakasserier och kränkningar

Myndigheten för skolutveckling har i publikationen *Olikas lika värde – om arbetet mot mobbning och kränkande behandling* (2003) sammanställt olika faktorer som visat sig framgångsrika i arbetet mot trakasserier och kränkningar.¹ Man menar där att även om skolor har olika förutsättningar så behöver dessa inte innebära att man inte har stora möjligheter att arbeta på ett effektivt sätt mot kränkande beteenden.

Både forskning och skolors och kommuners egna erfarenheter visar att en av de mest centrala faktorerna verkar vara att de vuxna delar en helhetssyn på förskolans och skolans uppdrag och har ett gemensamt förhållningssätt till verksamheten. Det verkar viktigt att alla vuxna på skolan ser sambandet mellan barns lärande, demokratiska och sociala utveckling samt hälsa. På samma sätt bör alla vuxna ha ett gemensamt förhållningssätt till kränkande

¹ Här tas några av dessa framgångsfaktorer upp, läs gärna om fler i Myndigheten för skolutvecklings sammanställning.

behandling. De bör snabbt och tydligt visa att kränkningar är oacceptabla. Det handlar om att ha både värme och engagemang samtidigt som man har klara gränser och rutiner. Alla vuxna på skolan bör vara delaktiga i detta arbete.

Forskningen pekar också på betydelsen av att ha en övergripande och gemensam strategi för hur skolan ska agera. Det kan vara bra med olika metoder och projekt men det är viktigt att det finns en övergripande plan som binder samman de olika insatserna. Väl utarbetade måldokument, som till exempel handlingsprogram, ger skolan en god handlingsberedskap. Om något händer vet alla vem som gör vad, när, hur och varför. Eleverna vet vart de ska vända sig och har förtroende för att personalen agerar.

Erfarenhet och forskning visar att ett främjande och trygghetskapande arbete har effekter på förekomsten av kränkande beteenden. Att skapa en god miljö i skolan, att stärka sociala relationer och att utveckla elevernas demokratiska kompetens har betydelse. Satsningar på smala och individriktade åtgärder har liten effekt.

Tydliga mål och planer ger goda effekter och bidrar till att skapa trygghet och engagemang hos både elever och personal. Gemensamt för de skolor som arbetar framgångsrikt tycks vara att de utgår från de nationella målen rörande värdegrund, demokrati och stärkande behandling.

Jämställdhetsarbetet är också viktigt för att förebygga kränkande behandling. Myndigheten för skolutveckling pekar på att detta arbete tar lång tid och att det är lätt att i stressade situationer falla tillbaka i stereotypt könsrollstänkande. Det finns ett motstånd mot tjejer som gör anspråk på utrymme och uppmärksamhet. Dessa tjejer ses som ett större problem än killar som beter sig på ett liknande sätt. Dessutom finns ett motstånd mot undfallande killar och killar som inte är tävlingsinriktade eller visar en vilja att dominera. Erfarenheterna visar att det finns risk att jämställdhetsarbetet blir något som faller utanför den ordinarie verksamheten, något som behandlas till exempel på temadagar, men som inte får utrymme i den vanliga undervisningen.

Det behövs också tid för reflektion och samtal, både mellan eleverna, mellan elever och skolpersonal samt mellan personal. Frågor om samarbete, respekt och förhållningssätt är värdeladdade. Myndigheten för skolutveckling skriver att det handlar om att ta sin utgångspunkt i skolan som en unik social och kulturell mötesplats. En miljö med ett ständigt pågående samtal kring dessa frågor skapar även trygghet för eleverna. Om något händer är det lättare för dem att ta upp frågan med läraren.

Arbetsmaterial

STARTER NIVÅ 1

En ”starter” är en övning eller en berättelse som är till för att väcka elevernas intresse för temat. Startern kan även användas till att sätta igång tankar om temats frågeställningar och problematik så att eleverna utifrån det kan formulera ytterligare frågor att arbeta vidare med. Gör övningarna, läs berättelserna, diskutera och formulera frågor att arbeta vidare med.

Starter: Om Tina

Tina har precis börjat i sjuan. Hon tycker att det ska bli skönt att nu börja bland de äldre på skolan, på högstadiet som man sa förr. Att börja i sjuan innebär att du inte längre har något fast klassrum och en bänk att ha dina böcker i. Utan nu har man ett skåp där man har sina böcker och andra skolsaker. Rasterna används i hög utsträckning till att transportera sig mellan klassrum och skåp och sedan till ett nytt klassrum. Klassrummen för de äldre eleverna ligger i en annan del av skolan än klassrummen för de yngre eleverna. På så sätt ser man vilka som tillhör de äldre och vilka som tillhör de yngre eleverna på skolan. Och nu tillhör Tina de äldre och det trivs hon med. Nu kanske killarna i åttan och nian kommer att lägga märke till henne? När hon gick i sexan och var jättekär i en kille i åttan, så verkade det som om han aldrig såg henne. Och det är nog så det är. Killarna som går på högstadiet, tittar inte på småtjejerna på mellanstadiet, tänker Tina.

Nu när hon är bland de äldre eleverna hela dagarna så märker hon att det finns ganska många söta killar i åttan och nian. Så Tina och hennes kompis Camilla brukar sitta och spana i ljushallen på lunchrasten. Det händer att de har ett par span igång samtidigt och ibland spanar de på samma kille. Det är inte så allvarligt utan mest på skoj.

En förändring som Tina har märkt är att hon får en helt annan uppmärksamhet från de äldre killarna nu än när hon gick i sexan. Hon tycker att det är både roligt och spännande att känna killarnas blickar efter henne och Camilla i korridorerna. Det har hänt att någon av killarna har busvisslat efter dem. Då höll de på att dö av en fnissningsattack.

Framåt jul har det blivit klart för Tina och Camilla att det finns några killar i nian som är tuffare och intressantare än de andra. Det är ett gäng på fyra–fem killar som på rasterna brukar hålla till i närheten där Tina har sitt skåp. Tina brukar uppehålla sig lite extra länge vid skåpet när killarna är där. Det har hänt att de

har sagt något kort till varandra. Och hon känner att de tittar på henne med.

De är ganska högljudda de här killarna och brukar roa sig med att låtsas slåss med varandra. En rast när Tina kommer ensam till sitt skåp är killarna där och håller på att skojtjafsa med varandra. Tina tittar åt deras håll och skrattar lite. En av killarna ser det och går fram till henne.

”Kolla grabbar, bruden flirtar med oss.”

Han går fram till henne och tittar på henne uppifrån och ned.

”Och hon ser rätt bra ut”, säger han och gör en rörelse med handen i luften som alla kan förstå beskriver Tinas kropp.

”Du och jag skulle ju kunna bli ihop”, säger han och lägger armen om henne.

Han drar henne till sig och låter sin hand röra sig ner mot hennes ena bröst. Tina vet inte riktigt vad hon ska göra, men hon känner hur det hettar i ansiktet och hon rodnar. Hon böjer sig ner för att han inte ska kunna hålla om henne. Hon kommer till slut loss men han passar på när hon står framåtböjd att lägga sin hand på hennes stjärt och ge henne en snärt. ”Spring iväg till lektionen, men vi kanske kan träffas efter skolan, du kan få hänga med hem till mig, så kan jag få lära känna dig lite bättre”, säger han och skrattar. När han går tillbaka till sina kompisar så gör de ”high five” och jublar. Tina slänger igen sitt skåp och springer därifrån. Hon hör att killarna fortfarande jublar bakom henne.

Frågor att diskutera:

- Tror du att det är vanligt att det som händer i den här berättelsen händer?
- Vad tycker du om det killarna gör?
- Är det som killarna gör olagligt? I så fall vad är det som är olagligt och varför då?
- Var går gränsen när man kränker någon fysiskt? Kan en kram vara kränkande?
- Hur känner Tina nu och hur tror ni hennes fortsatta tid i skolan kommer att bli?
- Vad känner killarna nu, kommer de fortsätta att göra liknande saker mot Tina och andra tjejer i skolan? Hur kommer de att behandla de tjejer de blir ihop med?

Starter: Om Evelina

Therese gillar inte sin klasskamrat Evelina. Det hela började med ett bråk i skolmatsalen där Evelina råkade spilla lite mjölk på

Thereses byxor. Therese blev jättearg och började skrika, men Evelina tyckte inte att det var så farligt utan sa att det var väl bara för Therese att gå hem och byta byxor. Problemet var att Therese inte hade så mycket kläder och det andra par som hon kunde tänka sig att ha på sig var smutsiga och låg i tvätten. Däremot verkade Evelina ha hur mycket kläder som helst. Hon hade något nytt på sig varje dag och det var alltid dyra märkeskläder. Therese blev därför än mer arg på Evelina. Lätt för henne att säga som har hela garderoben full av kläder, tänkte hon.

När sedan, några veckor senare, Evelina öppet flirtade med Thereses pojkvän på skolfesten blev det för mycket för Therese. Hon bestämde sig för att sprida ut ett rykte om Evelina så att ingen ville vara med henne, varken killar eller tjejer.

Therese började med att berätta för några av sina klasskompisar att hon hade sett Evelina sent igår kväll vid Stora torget. Det såg ut som om hon stod och väntade på någon. Då kom det en bil som stannade, det satt en gammal gubbe i bilen. Evelina hade öppnat dörren och efter att ha sagt något till gubben så hade hon hoppat in. Therese sa att hon var helt säker på att det inte var Evelinas pappa, för honom skulle hon ha känt igen. Therese sa att hon absolut trodde att Evelina var prostituerad, en riktig hora. Hur kommer det annars sig att hon har råd att ha alla dessa dyra märkeskläder, avslutade hon sin historia. Klasskamraterna var lite tveksamma och sa att det kanske var Evelinas morfar eller farfar i bilen.

Therese blev besviken över att ryktet inte tog fart på skolan. Hon blev än mer irriterad när hon såg vilken framgång Evelina hade hos killarna. Therese tyckte att alla stod och hängde runt Evelina. Även Thereses egen kille.

Nästa dag samlade hon klasskompisarna igen. Nu sa hon att det var helt säkert att Evelina var en riktig hora. Therese berättade att hennes storebror hade visat henne en porrfilm på Internet. Och i den porrfilmen hade Evelina varit med. Hon hade haft sex med en skitäcklig gubbe, sa Therese. Hon spädde på sin historia ytterligare med att säga att hennes storebror hade några kompisar i sitt fotbollslag som hade varit på en fest där Evelina var med. Den festen hade slutat med att Evelina hade sex med tre av killarna samtidigt. Och om det var någon som tvivlade på att Evelina var en hora så var det ju bara att se hur hon uppförde sig i skolan, där hon stötte på alla killar och de manliga lärarna med för den delen.

Denna gång tog ryktet fart på skolan och Therese bekräftade sin historia till alla som ville höra. Hon målade ut sin berättelse mer och mer för varje gång. Och andra som hade hört om Evelina berättade vidare och fyllde då på med nya egna ingredienser. Till

slut var ryktet så i omlopp att det nådde fram till en av Evelinas klasskamraters föräldrar. Klasskamratens förälder tog då kontakt med Evelinas mamma och berättade vad hon hade hört.

Evelinas mamma och Evelina tog kontakt med skolan och man började nysta i hur ryktet hade uppstått och vad som sades om Evelina på skolan. Såväl Evelina som hennes föräldrar blev helt chockade av vad de fick höra. Till slut fick de även reda på att det var Therese som var ryktets källa. Therese förklarade sig gråtande för skolans rektor och bad Evelina om ursäkt.

Men det visade sig att ryktet redan hade gjort alltför stor skada. Evelina bodde i en ganska liten stad. Ryktet att Evelina var prostituerad och hade varit med i porrfilmer med mera gick inte att få bort. Det viskades mycket kring såväl Evelina som hennes föräldrar. En kväll när Evelina var på väg hem från sin simträning körde en bil upp bredvid henne. Föraren drog ner sidorutan och frågade: ”Är du ledig?” Först fattade inte Evelina vad han menade, men när han sedan frågade vad hon tog betalt, förstod hon.

Evelina och hennes familj valde att flytta från orten efter den händelsen.

Frågor att diskutera:

- Tror du att det är vanligt att det som händer i den här berättelsen händer?
- Är det ok att sprida ut rykten om personer man inte gillar?
- Hur kan något som är ett påhittat rykte till slut bli till en sanning för en hel stad?
- Har Therese begått ett brott? I så fall vilket?
- Om en tjej ”stöter” på och är med många killar – vad är hon då?
- Om en kille ”stöter” på och är med många tjejer – vad är han då?

STARTER NIVÅ 2

En ”starter” är en övning eller en berättelse som är till för att väcka elevernas intresse för temat. Startern kan även användas till att sätta igång tankar om temats frågeställningar och problematik så att eleverna utifrån det kan formulera ytterligare frågor att arbeta vidare med. Gör övningarna, läs berättelserna, diskutera och formulera frågor att arbeta vidare med.

Starter: Om Love

Love betyder kärlek, på engelska. Love är också mitt namn. Men då ska det uttalas Lo-vä. Jag gillar mitt namn, förutom att man kan utläsa det som kärlek, så ligger det mjukt och fint i munnen när man säger det, ”Love”. Man kan inte låta arg när man säger Love, det låter alltid snällt, prova så får du se. Love har sitt ursprung i namnet Louis, vilket i sin tur har sitt ursprung i Ludvig. Ludvig betyder berömd kämpe. Och berömd, det har jag tänkt bli och en kämpe det är jag, i alla fall enligt min mamma. Hon brukar ofta säga det till mig.

”Du är en riktig kämpe du Love. Du står för den du är och det är bra. Du är bra!”

Men jag vet inte om det är så bra. Ibland är det riktigt dåligt att vara jag. Att vara som jag är.

Jag gillar teater. Inte modern teater utan gammal teater så som Romeo och Julia, alltså Shakespeare och Molière och sådana dramatiker som levde för flera hundra år sedan. Skådespelarna ska ha vackra dräkter, prata gammaldags och det får gärna handla om olycklig kärlek. Jag gillar också opera. Där har de nästan alltid vackra dräkter och musiken i operan förstärker känslan. För att kunna gå på så mycket teater och opera som bara möjligt så jobbar jag tre kvällar i veckan i garderoben på teatern. Då får jag se föreställningarna gratis. Jag älskar teater, jag älskar teatermiljön och jag älskar skådespelarnas dräkter. På teatern är jag lycklig. Då är det bra att vara jag.

Mitt intresse för teatern och teaterdräkter har funnits så länge jag minns. Jag har något minne från det att jag var sex-sju år gammal och min mamma tog med mig till teatern för att se någon komedi. Jag var helt fascinerad av den värld som spelades upp för mig. Och enligt mamma pratade jag i flera veckor om de där dräkterna och slottet som jag hade sett på teatern. Jag hittade i samma veva mammas gamla klippdockor, ni vet sådana pappdockor som man kan byta kläder på. Jag lekte jämt med dem. Och jag tar fortfarande fram dem då och då.

Så därför var det självklart för mig att jag när det var dags för oss att göra vår första praktik i skolan, sökte mig till teatern och till dess kostymavdelning. Under två veckor fick jag vara med och arbeta med teaterns kostymer och dräkter. Jag fick gå i teaterns gigantiska kostymförråd och känna och lukta på de gamla dräkterna. Jag lärde mig utantill vilka dräkter som hörde till vilka teateruppsättningar och vilken skådespelare som hade haft vilken dräkt.

När jag fyllde femton önskade jag mig inte en moped, som mina jämnåriga killkompisar gjorde, utan jag önskade mig en sy-

maskin. Jag hade redan tidigare valt syslöjd i skolan, trots mina klasskamraters gliringar. Jag lärde mig fort och jag var snart bäst i klassen på att sy. Hemma ritade jag och sydde olika kläder, gärna efter förebild från teatern. När jag var klar med en ny dräkt provade jag den och drömde mig in i rollen som kung, prins eller furste. Jag syr även kläder till drottningar och prinsessor. De brukar jag testa på min lillasyster, hon älskar att leka i dem. Vissa av herrdräkterna blev så bra, så jag började bära dem också i skolan.

Jag har nog alltid uppfattats som väldigt speciell av mina skolkamrater. Men tidigare har de låtit mig vara ifred. Förutom små gliringar som för det där med att jag valde syslöjd och för att jag inte gillar fotboll eller mopeder, så har det varit rätt ok. Jag har varit ensam, men på teatern har jag haft mina vänner. Men efter det att jag för något år sedan började sy och bära mina egna kläder har det blivit ett helvete. Det verkar ha varit droppen som fick bägaren att rinna över. Det går inte en dag utan att jag kallas för bögdjäväl, kärring eller fjolla. De kommenterar hånfullt mina kläder, flera av mina kläder har de rivit sönder och förstört och vid flera tillfällen har jag blivit hotad, slagen och spottad på. Jag vet inte varför de gör så, jag har verkligen inte gjort dem någonting. Men de verkar hata mig mer än något annat. Som om jag vore en sjukdom som hotade allas existens.

Jag vet inte vad jag ska göra. Jag orkar inte gå till skolan nu. Jag har inte varit där på två veckor. Jag orkar inte ens gå till teatern. Att sätta mig vid symaskinen går inte, jag mår fysiskt illa av ljudet från symaskinsnålen och känslan av tyg i mina händer. Det känns som om symaskinen och tyget bär skulden för det som händer i skolan. Jag har faktiskt ingenting att vara glad för längre. Det har de tagit ifrån mig.

Love betyder berömd kämpe. Jag skulle verkligen vilja bli en berömd kostymör och jobba vid en stor teater eller opera kanske i Paris eller Milano. Men jag vet inte om jag orkar kämpa längre. Varför är inte jag som alla andra? Det skulle vara så mycket lättare då.

Frågor att diskutera:

- Tror du att det är vanligt att det som händer i den här berättelsen händer?
- Varför tror du att Loves klass- och skolkamrater gör som de gör mot Love?
- Love tror att skolkamraterna på något sätt känner sig hotade av hans sätt att vara, tror du att det kan vara så? Och så fall vad är de rädda för?

- Får man vara annorlunda? Vad är era erfarenheter av dem som sticker ut och inte gör som alla andra? Kan det vara så att några människor aldrig utvecklar de intressen eller talanger de har för att de är rädda för hur det ska uppfattas av omvärlden?
- Vad är skillnaden mellan att acceptera någon eller något och att respektera någon eller något?
- Begås det några lagbrott i denna historia? Om ja, vilka?
- Kunde skolan ha gjort något för att förändra Loves situation? Har skolan en skyldighet att se till att detta inte skulle ha drabbat Love?

Starter: Om Lena och Lotta

Lena och hennes bästa kompis Lotta går i åttonde klass. Både Lena och Lotta är mycket måna om sitt utseende. De är båda intresserade av mode och de brukar ofta sitta hemma hos någon av dem och titta i modetidningar, prova olika kläder och testa olika sminkningar på varandra. Sedan låtsas de att de går på en catwalk, på en riktig modevisning. De brukar på skoj poängbedöma varandras klädkombinationer och sminkningar. Ibland innan de ska iväg till skolan så ringer de varandra för att höra vad den andra ska ha på sig. Vissa dagar kommer de överens om något tema för klädsel och smink. På så sätt sticker Lena och Lotta ut i skolan och såväl andra elever som lärare lägger märke till dem.

Lena och Lotta ser bra ut och de är medvetna om det. De har inga svårigheter med att fånga skolans killars uppmärksamhet och de tycker att det är ganska kul att flirta med dem. De har gjort det lite till en sport att få killarna att reagera på hur de ser ut. Därför försöker de ibland efterlikna modellerna som de ser i modetidningarna. Korta kjolar, tajta toppar och djupa urringningar ingår i deras klädsel vissa dagar. Tjejerna tycker det är snyggt och det är roligt med den uppmärksamhet de får från killarna. Men under de senaste veckorna har denna uppmärksamhet förändrats. Några av de äldre killarna i nian har börjat kommentera deras klädsel och utseende på ett sätt som tjejerna inte alls uppskattar.

Det började för ett par veckor sedan då Nicke i 9 B skrek över hela korridoren, ”kolla man ser ju bröstet”, och pekade på Lotta. Lotta hade för dagen en ganska urringad tajt topp. Alla som var i elevhallen tittade på Lotta. Lotta kände det som om hon stod helt naken i elevhallen. Som om alla just då tittade på hennes bröst. Lotta gick snabbt ut från elevhallen och resten av den dagen försökte hon skyla urringningen på olika sätt. Bland annat satt hon med täckjackan på i klassrummet.

Efter den här händelsen hände det allt oftare att Lena och Lotta fick olika kommentarer om sina bröst, sina stjärtar och sina kroppar i övrigt. Det var som om Nickes kommentar hade öppnat en tidigare stängd dörr och de blev bara fler och fler av killarna som tog sig rätten att högt och ljudligt kommentera hur tjejerna såg ut.

Lena och Lotta försökte säga ifrån till killarna men det hjälpte inte. Då försökte de motverka detta genom att inte klä sig som de hade gjort tidigare. De tänkte att om de inte tog på sig de korta kjolarna och djupa uringningarna skulle killarna sluta. De började ha vanliga jeans och tjocka tröjor med hög krage. De tyckte att det kändes tråkigt att de inte kunde klä sig som de ville, men det var inte värt att bli utpekad och hånad som de blev nu. Det var inte heller lika roligt att titta i modetidningarna och testa kläder och smink som det hade varit tidigare.

Men det hjälpte inte heller, killarnas kommentarer fortsatte och blev allt grövre. Bland annat började killarna att poängbedöma något som de kallade för dagens sexighet. Och kommentarer som att, ”nä nu får ni fan börja klä er lite mer horaktigt igen, annars blir det inga poäng”, var inte ovanliga.

Lena och Lotta började bli isolerade. Det var knappt någon av de andra eleverna som ville vara med dem i klassen eller i skolan. Det tisslades och tasslades så fort de kom gående i skolans korridorer. De fick nu menande blickar och kommentarer även från tjejer.

Lena och Lotta bestämde sig för att prata med sin klassföreståndare Kerstin. De tänkte att om de berättade för henne vad som hade hänt och vad killarna sa så skulle hon säkert hjälpa dem på något sätt. Men samtalet blev inte alls som de hade tänkt. Kerstin sa i stället att Lotta och Lena borde tänka på hur de klär sig och hur de beter sig. ”Det är inte så konstigt att killarna är intresserade och kära i er. Ni klär er på ett utmanande och sexigt sätt, ni flirtar med allt och alla. Jag tror nog att ni överdriver lite. Tjejer i er ålder är gärna lite dramatiska och ombytliga gällande vad man vill och inte vill, speciellt med killar. Och killarna på högstadiet är så hormonstinna så de måste få ge lite uttryck för det annars kokar de över”, sa hon och skrattade. ”Om ni inte vill ha killarnas uppmärksamhet så klä er inte sådär utmanande och flirta inte så himla mycket.”

”Men det gör vi inte”, sa Lena. ”Titta på hur vi är klädda nu.”

”Ja, ja, men Rom byggdes inte på en dag. Ni får ge det lite tid”, svarade deras klassföreståndare. ”Och om ni tänker efter, så tror jag nog att ni nog gärna vill ha killarnas uppmärksamhet. Nu måste jag gå och förbereda nästa lektion.”

Frågor att diskutera:

- Tror du att det är vanligt att det som händer i den här berättelsen händer?
- Får Lena och Lotta skylla sig själva?
- Vilka är det som ska ändra sig, Lena och Lotta gällande hur de klär och sminkar sig eller killarna som kommenterar? Vad tycker du?
- Begår killarna något brott?
- Vad tycker ni om det som klassföreståndare Kerstin säger och gör? Vad borde hon göra?
- Vad är det för syn på killar som klassföreståndare Kerstin har? Stämmer den? Om den stämmer, är det okej att de slipper undan ansvar för vad de gör?
- Vad tycker du att Lena och Lotta ska göra nu?
- Har tjejer i allmänhet frihet att ha på sig vad de vill? Vad tycker ni?
- Har killar i allmänhet frihet att ha på sig vad de vill? Vad tycker ni?

STARTER NIVÅ 3

En ”starter” är en övning eller en berättelse som är till för att väcka elevernas intresse för temat. Startern kan även användas till att sätta igång tankar om temats frågeställningar och problematik så att eleverna utifrån det kan formulera ytterligare frågor att arbeta vidare med. Gör övningarna, läs berättelserna, diskutera och formulera frågor att arbeta vidare med.

Starter: Om Erika och Johan

Erika går på gymnasiet och klassen har fått en ny vikarie som heter Johan. Deras ordinarie klassföreståndare har gått på pappaledighet och ska vara borta i ett halvår. Erika tycker att Johan, som i hennes ögon är yngre och mycket snyggare än deras ordinarie lärare, verkar vara hur bra som helst. Det har verkligen varit kul att gå i skolan de senaste veckorna. Och det verkar som om hennes klasskamrater tycker det med. Killarna verkar uppskatta Johan för att han kan prata om såväl sport som musik och data med dem, som en något äldre kompis. Tjejerna i sin tur är nog alla lite småkära i honom. Han är jättesnäll, lyssnar intresserat när man berättar något och säger snälla saker som att man har

fina kläder på sig eller att man har en snygg frisyr. Erika tycker att det känns som om just hon och Johan har en extra bra kontakt.

En dag när skolan har slutat och Erika är på väg ut på skolgården för att gå hem kommer hon på att hon har glömt en bok kvar i klassrummet. Hon springer därför tillbaka upp för trapporna till klassrummet. Johan sitter kvar vid katedern och håller på att samla ihop sina papper.

”Hej, jag glömde min bok.”

”Jaha, du kom inte tillbaka för att träffa mig då?”

”Nä, det var för boken.”

”OK, annars hade det ju varit kul om en snygging som du sprang efter mig”, säger Johan och skrattar.

Erika skrattar också, men känner hur det pirrar till lite i kroppen. Tänk om Johan verkligen tycker att hon är snygg? Hon tar sin bok, säger hej då och går ut ur klassrummet.

Någon vecka senare ber Johan Erika stanna kvar efter lektionens slut. Han frågar hur det går med hennes projektarbete och om hon behöver hjälp med något. Erika säger att det går bra, men att hon ska fundera över om det är något hon skulle vilja ha hjälp med.

”Gör det, för jag jobbar gärna lite extra och hjälper en tjej som ser så bra ut som du”, säger Johan. Återigen skrattar han. Erika skrattar till hon med, men den här gången känns det inte bra. Vad menar han egentligen? Erika tycker att Johan tittar på henne på ett konstigt sätt.

Nästa dag kommer Erika lite sent till första lektionen. De övriga klasskamraterna har redan satt sig och lektionen har börjat. När Erika knackar på dörren så öppnar Johan.

”Men titta, här kommer klassens sexbomb, undrar vad hon har gjort i natt eftersom hon är så sen?” säger Johan och han och alla i klassen skrattar.

Erika rodnar och vill bara försvinna ner i sin bänk. Hon tyckte inte alls att det där var roligt sagt, bara äckligt.

När skoldagen är slut och Erika är på väg över skolgården hör hon stegen från någon som jagar ifatt henne.

”Erika, vänta!”

Det är Johan som kommer ifatt henne.

”Du, du tog väl inte illa upp för det där jag sa imorse?”

”Nä”, ljuger Erika.

”Bra, vill du ha skjuts en bit på vägen?”

Erika tackar ja, trots att hon egentligen inte vill. Hon sätter sig i passagerarsätet på Johans bil. Johan svänger ut från skolgården.

”Ja, du får förlåta det där i morse, men jag tycker att du är djävligt fin och då tycker jag man ska säga det.” Han tittar på

henne. Erika tycker det känns som om han ser rakt igenom hennes kläder, som om hon satt naken där bredvid honom i bilen.

”Och du är helt klart den lysande stjärnan i klassen. Du har modellutseende och modellkropp”, fortsätter Johan. ”Om jag var en av killarna i din klass, då skulle jag göra allt för att bli ihop med dig. Ta det som en komplimang, jag brukar inte strö komplimanger omkring mig.”

Erika känner sig rädd och otroligt obehaglig till mods. Vad är det Johan säger? Fan, vad äcklig han är. Kommer han att börja tafsa? Kommer han att köra iväg med henne någonstans och våldta henne? Tankarna virvlar runt i huvudet på Erika.

”Stanna”, säger hon. ”Jag har lovat att handla på vägen hem, stanna vid ICA där.”

Johan kör in på parkeringen för att släppa av Erika. Hon tar av sig säkerhetsbältet och öppnar dörren.

”Då ses vi imorgon då!” säger Johan.

”Mm”, svarar Erika och går ur bilen.

När Erika kommer hem, berättar hon om det som har hänt för sina föräldrar. Erikas föräldrar bokar genast in ett möte med skolans rektor. Vid mötet dagen efter får Erika tillsammans med sina föräldrar berätta vad som har hänt och vad Johan har sagt. Johan blir därefter suspenderad från sin vikarietjänst i väntan på en utredning om vad som har sagts och gjorts och omplacerad till en annan tjänst inom kommunen. Johan sa till rektorn att han inte har gjort någonting annat än försökt att bygga upp Erikas självförtroende, bland annat genom att säga till henne att hon såg bra ut. Det hade han gjort till andra också, och de hade inte tagit illa vid sig. Johan förstod ingenting när han hörde att han var anklagad för sexuella trakasserier mot Erika.

Frågor att diskutera:

- Tror du att det är vanligt att det som händer i den här berättelsen händer?
- Tycker du att det Johan gör är sexuella trakasserier? Eller är det komplimanger? Vad är skillnaden? Och vem är det som bestämmer vad som är vad?
- Varför tror du att Erika inte vågar säga ifrån till Johan? Hur hade du reagerat om det hade varit ni?
- Om Johan hade varit en elev, jämnårig med Erika, vad tror du hade hänt då?
- Vad tror du att utredningen kom fram till? Får Johan tillbaka sitt jobb?

Starter: Svara på frågor i frågespalter

Många ungdomar får sin information om olika problem och frågeställningar från tidningarnas frågespalter. I denna övning ska eleverna själva få skriva svar till andra ungdomar som undrar saker. Ge eleverna nedanstående två alternativ. Be dem välja något av dessa alternativ och besvara detta som om det var de som hade frågespalten. Eventuellt kan man be eleverna att lämna in sina svar. Sedan väljer läraren ut några svar på varje fråga och läser upp dessa för klassen utan att berätta vem som har skrivit dem.

Alternativ 1

Hej!

Nu är jag så trött på det här så nu hoppas jag att du kan hjälpa mig! Jag är sjutton år och bor i en rätt liten stad. Jag har aldrig blivit mobbad eller så förut. Men när jag började gymnasiet började jag umgås med ett gäng tjejer som jag inte hade umgått med förut. Jag hade aldrig festat förut, men nu började jag göra det ganska ofta. Jag gillar killar och det var kul att det verkade vara många som gillar mig också. Jag har strulat med några stycken men jag har inte haft sex med någon. Jag träffade en kille för ett tag sedan som jag var ihop med i ungefär en månad. Jag kände mig inte så kär i honom och ville inte ha sex med honom. Han blev skitsur för det och jag gjorde slut. Efteråt verkar det som att han har haft behov av att hämnas på mig, han har spridit ut saker som att jag ställer upp på vad som helst och att jag är värsta slampan. Jag tror att många kanske tror på honom eftersom jag gillar att ha på mig lite utmanande kläder, i alla fall har jag fått höra av andra att de är utmanande fast jag tycker att de är snygga. Nu har jag börjat få sms och mejl från folk som skriver taskiga saker om mig, att jag har stora bröst och liten hjärna eller att jag är en hora. Det har varit så ett tag nu och jag vet inte vad jag ska göra, inget jag gör verkar hjälpa. Mina kompisar vill inte umgås med mig i skolan längre, de är väl rädda att "smittas".

Hjälp!

Alternativ 2

Hej!

Jag är en kille som är glad för det mesta. Men det finns ett stort MEN. Det började på högstadiet. Jag gillar att ha på mig kläder med mycket färger och en dag hade jag en sjal med lite glitter i på mig. Några killar i klassen började ge mig gliringar för den men jag bestämde mig för att inte ge mig utan att fortsätta ha den på mig. Nästa dag började jag få kommentarer som "fjolla", "bög" och "trans". Sedan har det bara fortsatt. Jag tänkte att det skulle

bli bättre nu när jag går på gymnasiet men det finns fortfarande de som trackar mig hela tiden. Jag umgås mest med tjejerna och har mycket tjejkompisar så jag känner mig inte ensam. Men det är så tröttsamt att få höra kommentarer hela tiden. Nu sist när vi duschade efter gympan kände jag att det gick för långt. De andra killarna ville inte att jag skulle duscha med dem eftersom en kille sa att jag hade kollat på honom förra gången vi duschade. Nu är jag inte ens böj, (tycker i och för sig inte att det är något fel med att vara det heller) men om jag hade varit det skulle jag definitivt inte ha kollat in just honom... Jag har försökt vara som de tuffa killarna men det funkar inte, det är helt enkelt inte jag. Nu börjar det kännas riktigt jobbigt i skolan, jag undviker de andra killarna, vill inte kolla folk i ögonen och jag känner att jag bara får sämre och sämre självförtroende. Vad ska jag göra?

Anonym

UNDERSÖK OCH BESKRIV NIVÅ 1

Nedan presenteras exempel på frågeställningar som eleverna kan börja med att undersöka. Fyll gärna på med ytterligare frågeställningar. Även möjliga tillvägagångssätt presenteras.

Undersök trakasserier

Vad är trakasserier? Hur känns det när man blir utsatt för trakasserier och kränkningar? Undersök detta genom att fundera över era egna erfarenheter. Var och en får skriva en liten berättelse om någon gång som ni har känt er kränkta av någon i skolan. Det kan vara av en annan elev eller någon vuxen på skolan och det behöver inte handla om sexuella trakasserier. Denna berättelse ska inte läsas upp för andra så du kan skriva fritt. Beskriv vad som hände. Hur kändes det? Försök komma på många ord för hur det kändes. Vad tänkte du? Vad tror du att den andra personen tänkte? Förstod han eller hon att du blev ledsen? Vad gjorde du? Hur önskar du att du hade gjort? Var det någon som såg eller hörde? Hur reagerade de? Hur önskar du att de hade reagerat?

Undersök fördomar

Vad är en fördom? Vad är skillnaden mellan fördom och åsikt? Vilka fördomar tror ni är vanliga? Vad kan man göra för att minska fördomar mot människor? Kan ni komma på några fördomar som ni har haft som ni har blivit av med?

Undersök barn- och elevskyddslagen

År 2006 kom en ny lag; lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. Den brukar även kallas för barn- och elevskyddslagen. Enligt lagen måste skolan aktivt arbeta mot trakasserier och annan kränkande behandling av elever.

- Hur beskrivs trakasserier i lagen?
- Vad menas med annan kränkande behandling?
- Vad har skolan skyldighet att göra för att förhindra att någon på skolan utsätts för trakasserier eller annan kränkande behandling?
- Hur har man gjort på er skola för att följa lagen?
- Vem på skolan ska man vända sig till om man känner sig utsatt? Vad gör de om de får veta att trakasserier förekommer, har de någon handlingsplan?
- I lagen står att skolan ska arbeta förebyggande. Vad menas med det? På vilket sätt arbetar er skola förebyggande mot trakasserier och annan kränkande behandling?

Undersök på er skola

Vilka kränkande ord används på er skola? Kallar man tjejer för vissa saker och killar för andra? Varför är det så? Välj ut några ord och ta reda på vad de betyder. Varför tror ni att man använder dem? Är det okej att använda dem om man inte menar något illa med dem? Hur vet man hur den som får höra orden känner?

Förekommer sexuella skämt eller kommentarer i klassen eller på skolan? Ge i så fall exempel på vilka. Kan de uppfattas som kränkande? Är det roliga skämt? Vem bestämmer om de är roliga? Vad är kränkande behandling?

Händer det att någon blir tafsad på i klassen eller i skolan? Varför tror ni att man tafsar på någon? Vad händer? Hur tror ni att man känner när man blir utsatt för tafsningar? Ses det som okej att säga ifrån eller att säga till någon vuxen på skolan?

Förekommer kränkande kommentarer om utseende eller klädsel i klassen eller i skolan? Vad är syftet med de kommentarerna? Är det olika vilka kommentarer som brukar drabba tjejer och killar?

Förekommer kränkande homofobiska kommentarer på skolan som till exempel ”bög” eller ”flata”? Hur kommer det sig att dessa ord ses som skällsord?

Förekommer det att vuxna på skolan blir trakasserade eller kränkta?

Förekommer det att vuxna på skolan trakasserar eller kränker elever?

Hur reagerar vuxna på skolan när någon blir trakasserad eller kränkt? Hur skulle ni vilja att de reagerade? Hur reagerar andra elever?

Undersök hur det var förr

Ser trakasserier annorlunda ut idag än vad de gjorde när era föräldrar gick i skolan eller när era far- eller morföräldrar gick i skolan? Hur pratade man om problemet då?

Förslag på tillvägagångssätt

Diskutera frågorna i smågrupper.

”Översätt” lagstiftningen så att alla förstår.

Skriv exempel på en situation till varje typ av trakasserier som tas upp i lagstiftningen.

Intervjua klasskompisar eller andra elever på skolan.

Leta efter information på Internet, till exempel på myndigheterna JämO:s respektive HomO:s hemsidor.

Ta fram skolans handlingsplan kring arbete mot trakasserier, den så kallade likabehandlingsplanen.

Intervjua någon som arbetar med frågorna, till exempel någon anställd på skolan, kommunen eller någon på närmaste kvinno- eller tjejjour.

Be skolkuratorn, skolpsykologen eller någon från ungdomsmottagningen komma och berätta om vilken hjälp som finns att få om man mår dåligt för att man utsatts för trakasserier.

Ta hem frågan och diskutera med dina föräldrar eller mor- och farföräldrar.

UNDERSÖK OCH BESKRIV NIVÅ 2

Nedan presenteras exempel på frågeställningar som eleverna kan börja med att undersöka. Fyll gärna på med ytterligare frågeställningar. Även möjliga tillvägagångssätt presenteras.

Undersök barn- och elevskyddslagen

År 2006 kom en ny lag; lagen om förbud mot diskriminering

och annan kränkande behandling av barn och elever. Den brukar även kallas för barn- och elevskyddslagen. Enligt lagen måste skolan aktivt arbeta mot trakasserier och annan kränkande behandling av elever. Vad har lagstiftaren haft för avsikter när man tog fram den nya lagen? På vilket sätt har den ökat skyddet för barn och elever?

Enligt barn- och elevskyddslagen ska varje skola ha en likabehandlingsplan som ska följas upp varje år.

- Vad ska en likabehandlingsplan innehålla?
- Hur ska skolan följa upp den?
- Hur ser likabehandlingsplanen ut på er skola?
- Vem har varit med och gjort den? Har eleverna haft något att säga till om?
- Hur följer er skola upp den?
- Hur gör man en anmälan om man blir utsatt för trakasserier eller annan kränkande behandling och skolan man går på inte gör något? Vart vänder man sig? Vad händer sedan?
- En del elever kanske inte vågar anmäla sin skola eftersom de tänker att vuxna på skolan kommer att vara arga och kanske ”bestraffa” en efteråt. Vad säger lagen om det?
- Hur ser lagen på om en lärare eller annan anställd på skolan trakasserar eller kränker en elev?

Undersök trakasserier på grund av kön

Vad betyder trakasserier på grund av kön? Vilka exempel kan ni hitta eller komma på själva? Handlar det bara om saker man säger eller kan det också handla om andra typer av beteenden? Hur vanligt är det? Blir killar utsatta för trakasserier på grund av kön?

Undersök sexuella trakasserier

Vad betyder sexuella trakasserier? Vilka olika exempel på sexuella trakasserier kan ni hitta eller komma på själva? Hur vanligt är det? Blir killar och tjejer utsatta för olika sorters sexuella trakasserier?

Undersök trakasserier på grund av sexuell läggning

Vad betyder trakasserier på grund av sexuell läggning? Vilka olika exempel kan ni hitta eller komma på själva? Hur vanligt är det? Är det mest killar eller tjejer som utsätts för trakasserier på grund av sexuell läggning? Måste den som blir utsatt alltid vara homo- eller bisexuell eller kan även heterosexuella utsättas?

Undersök: Hur vet man vad som är trakasserier?

Vem bestämmer vad som är trakasserier? Måste den som har utsatt någon för trakasserier ha haft som avsikt att kränka någon? Vad säger lagen?

Hur vanligt är det att elever känner sig utsatta av lärare för dessa tre olika sorters trakasserier? Vad visar olika undersökningar?

Förslag på tillvägagångssätt

Diskutera frågorna i smågrupper.

”Översätt” lagstiftningen så att alla förstår.

Skriv exempel på en situation till varje typ av trakasserier som tas upp i lagstiftningen.

Intervjua klasskompisar eller andra elever på skolan.

Leta efter information på Internet, till exempel på myndigheterna JämO:s och HomO:s hemsidor.

Ta fram skolans likabehandlingsplan.

Intervjua någon som arbetar med frågorna, till exempel någon anställd på skolan, kommunen eller någon på närmaste kvinno- eller tjejjour.

Be skolkuratorn, skolpsykologen eller någon från ungdomsmottagningen komma och berätta om vilken hjälp som finns att få om man mår dåligt för att man utsatts för trakasserier.

Ta hem frågan och diskutera med dina föräldrar eller mor- och farföräldrar.

UNDERSÖK OCH BESKRIV NIVÅ 3

Nedan presenteras exempel på frågeställningar som eleverna kan börja med att undersöka. Fyll gärna på med ytterligare frågeställningar. Även möjliga tillvägagångssätt presenteras.

Undersök er skolas likabehandlingsplan

Enligt lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever (även kallad för barn- och elevskyddslagen) måste varje skola ha en likabehandlingsplan. Där ska man tydliggöra hur skolan aktivt ska arbeta för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för trakasserier och annan kränkande behandling. Skolan ska också tydliggöra hur de ska utreda och sätta stopp för trakasserier eller annan kränkande

de behandling som har kommit till skolans kännedom. Hur ser likabehandlingsplanen ut på er skola? Arbetar skolan efter likabehandlingsplanen?

När skolan skapar och följer upp likabehandlingsplanen måste det arbetet ske i samråd med elever på skolan. Varför tycker lagstiftaren att det är viktigt? Vad tycker ni själva? Hur har samarbetet med elever kring likabehandlingsplanen sett ut på er skola? Hur skulle ni vilja att det såg ut?

Undersök lagstiftningen

Det finns lagstiftning mot sexuella trakasserier, trakasserier på grund av kön och trakasserier på grund av sexuell läggning på flera områden i samhället, inte bara för skolan. Inom vilka områden finns lagstiftning? Hur ser den ut? Hur definieras de olika formerna av trakasserier?

Hur vanligt är det med trakasserier inom de här olika områdena? Finns det undersökningar?

De olika lagarna är ett uttryck för hur allvarligt lagstiftaren ser på trakasserier. Hur har lagstiftaren resonerat, varför är det så allvarligt att bli trakasserad på grund av kön eller sexuell läggning eller att bli utsatt för sexuella trakasserier? Vad blir konsekvenserna för de enskilda utsatta individerna? Vad blir konsekvenserna på samhällsnivå?

Vissa typer av sexuella trakasserier går även under sexualbrottslagen och kan alltså polisanmälas. Vilka handlingar eller beteenden kan det vara? Vad är straffen för de olika handlingarna?

Undersök homofobi

”Homofobi är en ideologi, en uppfattning eller en medveten värdering hos en individ, en grupp eller ett samhälle och som ger uttryck för en starkt negativ syn på homosexualitet eller på homo- och bis sexuella människor. En homofobisk hållning strider mot principen om alla människors lika värde.”

HomO:s hemsida

- Vad tycker ni om den här definitionen av homofobi?
- Vad är skillnaden mellan en ideologi, en värdering och en uppfattning?
- Kan ni ge några exempel på homofobi?
- Finns det några situationer när homofobi kan bli extra tydlig?
- Vilken lagstiftning finns som anknyter till homofobi?
- Vad är hatbrott?

Undersök hur man arbetar inom det svenska samhället för att motverka trakasserier.

Hur arbetar man inom er kommun mot de här typerna av trakasserier? Hur arbetar man på företag, arbetsplatser och eventuella högskolor som ni har i närheten?

Undersök hur man arbetar inom EU för att motverka trakasserier.

Hur arbetar man inom EU med frågor kring trakasserier? Finns det någon lagstiftning kring detta som medlemsländerna måste rätta sig efter?

Förslag på tillvägagångssätt

Diskutera frågorna i smågrupper.

Leta upp lagstiftningen på området, ”översätt” lagstiftningen så att alla förstår.

Skriv exempel på en situation till varje typ av trakasserier som tas upp i lagstiftningen.

Intervjua klasskompisar eller andra elever på skolan.

Leta efter information på Internet, till exempel på myndigheterna JämO:s respektive HomO:s hemsidor.

Undersök skolans likabehandlingsplan.

Intervjua någon som arbetar med frågorna, till exempel någon anställd på skolan, kommunen eller någon på närmaste kvinno- eller tjejjour.

Kontakta företag eller högskolor i närheten och ta reda på hur de arbetar med frågan.

Be skolkuratorn, skolpsykologen eller någon från ungdomsmottagningen komma och berätta om vilken hjälp som finns att få om man mår dåligt för att man utsatts för trakasserier.

ANALYSERA OCH BEARBETA NIVÅ 1 ●●●●●

Här presenteras exempel på frågeställningar som eleverna kan gå vidare med att analysera. Komplettera gärna med egna. Motivera eleverna att söka svar på frågor som: Vad finns det för orsaker? Vilka blir konsekvenserna? Hur ser det ut om vi jämför? Vilka skillnader finns? Och vad beror det på?

Om trakasserier och gränssättning

Prata om olika former av trakasserier. Kanske handlingarna inte alltid behöver vara så tydliga och uttalade som man tror för att upplevas som trakasserier. Prata om integritet och gränser med eleverna. Berätta att man alltid har rätt att sätta gränser om man tycker att någon annan tränger sig på eller om det känns obehagligt. Det kan handla om att någon står för nära eller tar på ens kropp, men det kan också handla om att någon försöker bestämma över en eller betar sig taskigt. Dela in eleverna i smågrupper, tjejer för sig och killar för sig. Be dem diskutera följande frågor:

- Vad betyder ”att sätta gränser” mot andra människor?
- Hur kan man göra för att sätta gränser?
- Kan ni komma ihåg någon gång när ni tyckte att någon gick över era gränser när ni inte sa ifrån? Hur kändes det? Hur önskar ni att ni hade gjort?
- Kan ni komma ihåg någon gång när ni sa ifrån eller visade på något annat sätt när någon gick över en gräns? Hur gjorde ni? Hur reagerade den andra personen? Hur kändes det efteråt?
- Är det alltid lätt att se när någon annan sätter en gräns?
- Om en person struntar i att man har satt en gräns och ändå fortsätter, vems fel är det då?
- Vad kan man göra mer om någon inte respekterar att man har satt en gräns? Vem kan man prata med?

Dela upp klassen i en tjej- och en killgrupp. I tjejgruppen diskuteras följande frågor:

- Vilka beteenden och bemötanden från andra får mig att må bra?
- Vilka beteenden och bemötanden från andra får mig att må dåligt?
- Hur ska vi tjejer bli bättre på att få varandra att må bra?
- Hur kan vi stötta varandra på ett bättre sätt?

- Hur kan vi hjälpa varandra i jobbiga situationer eller om någon blir trakasserad?
- Hur kan vi hjälpa varandra att få en bättre självkänsla?

I killgruppen diskuteras samma frågor men både med fokus på varandra och med fokus på tjejerna.

Om fördomar

Vad kan det finnas för orsaker till att man har fördomar? Finns det vissa fördomar som är allmänt vedertagna i samhället? Kan en fördom bli en sanning? Hur kan fördomar påverka samhällsutveckling och politik? Kan du ge exempel? Kan fördomar ligga till grund för trakasserier och mobbning?

Om barn- och elevskyddslagen

I barn- och elevskyddslagen står det att skolan ska arbeta förebyggande mot trakasserier och annan kränkande behandling. Hur tror ni att man kan arbeta förebyggande på ett bra sätt? Gör listor med förslag.

Om er skola

Hur är det på er skola med olika former av trakasserier? (Ta fram era undersökningar som ni gjorde i steget undersöka.) Hur tror ni att ert skolklimat gällande olika former av trakasserier påverkar, såväl positivt som negativt, elever och skolpersonal?

Om hur det var förr

Har fördomar och trakasserier ökat eller minskat i samhället? Är det samma fördomar? På vad sätt har de förändrats över tid och vad kan det bero på?

ANALYSERA OCH BEARBETA NIVÅ 2

Här presenteras exempel på frågeställningar som eleverna kan gå vidare med att analysera. Komplettera gärna med egna. Motivera eleverna att söka svar på frågor som: Vad finns det för orsaker? Vilka blir konsekvenserna? Hur ser det ut om vi jämför? Vilka skillnader finns? Och vad beror det på?

Om trakasserier på grund av kön

Hur påverkar det ens syn på sig själv när man har blivit utsatt för trakasserier på grund av kön? Hur påverkar det andra runt omkring? Hur påverkar det i samhället? Hur kommer det sig att just

kön är en så viktig egenskap så att man kan bli trakasserad på grund av den?

Vad kan göra att en tjej kan få rykte om sig att vara lösaktig eller att vara en ”hora”? Lista upp så många olika anledningar ni kan komma på. Vad innebär det att bete sig ”horigt” eller lösaktigt? Varför får inte killar ett sådant rykte, vad händer om en kille strular runt eller har sex med många tjejer? Kan en kille bete sig ”horigt”?

Vad kan man göra om man har fått en ”horstämpel” på sig, hur kan man ta död på ryktet? Måste man ändra på sitt sätt att vara? Hjälper det? Är det rätt att tjejer måste anpassa sig efter risken att ”få ett rykte” eller för att sätta stopp för ett rykte? Varför får inte tjejer på samma sätt vara stolta och glada över sina sexuella erfarenheter? Händer det att tjejer kallar varandra för ”hora” eller liknande? Varför?

Hur har man använt begreppet ”hora” gentemot kvinnor historiskt? Vad har syftet varit? Vad har motsatsen varit till att vara en ”hora”? Finns dessa föreställningar kvar i dag och på vilket sätt har de förändrats? Vad kan man göra för att förändra attityder ännu mer, så att tjejer får leva sina liv som de vill utan att behöva anpassa sig?

Kan killar drabbas av någon typ av rykten som är något slags motsvarighet? Hur ser det ut? Hur måste killar anpassa sig för att undvika dessa rykten? Vad kan man göra för att sätta stopp för det?

Om sexuella trakasserier

Hur påverkas man av att vara i en miljö där det är mycket sexuella skämt eller kommentarer?

Hur vet man vad som är skillnaden mellan att ge komplimanger och sexuellt trakassera någon? Kommentaren – Fan vad schysst med den där tajta klänningen, man ser verkligen vilken snygg kropp du har – är det en komplimang eller en form av sexuella trakasserier? Var går gränsen och hur känner man av den?

Om trakasserier på grund av sexuell läggning

Hur tror ni att det påverkar en som är homosexuell om det exempelvis fälls nedsättande kommentarer om homosexuella i kompisgänget, i klassen eller i fotbollslaget?

Hur tror ni att det är att berätta att man är homosexuell om man går på er skola? Hur kan man göra skolan till en tryggare och bättre plats för homo- och bisexuella elever?

Om: Hur vet man vad som är trakasserier?

Diskutera och jämför nedanstående exempel. Vad tycker ni är exempel på trakasserier? Vilken form av trakasserier tycker ni det är? Och kan man tycka att samma sak både kan vara trakasserier och exempelvis en komplimang eller något härligt? Kan en kommentar få en person att må dåligt, medan samma kommentar får någon att bli glad? Hur ska man göra för att göra rätt?

- Du som är tjej ska inte behöva bära. Låt oss killar ta bänkarna.
- Pelle, du är precis som en tjej, du är jättebra på att lyssna.
- Jaha, du är bög. Då måste du vara kreativ. Bögar är ju ofta väldigt kreativa, många författare och artister är ju bögar. Jag kan tänka mig att du är grym på melodifestivalkunskap också.
- Damer och barn först, annars blir det gnälligt värre.
- Vilken häck!
- Du är otroligt snygg.
- Kom igen nu gubbar, ni spelar som några djävla kärringar!
- Vad bra du är på fotboll, Lotta, du spelar ju som en kille.
- Du har störst bröst i hela klassen.
- Jag tycker inte om stora bröst, jag tycker dina är fina.
- Vilka magmuskler du har Magnus! Värsta tvättbrädan. Den skulle man gärna känna lite på eller vad säger ni tjejer?

ANALYSERA OCH BEARBETA NIVÅ 3 ●●●●●

Här presenteras exempel på frågeställningar som eleverna kan gå vidare med att analysera. Komplettera gärna med egna. Motivera eleverna att söka svar på frågor som: Vad finns det för orsaker? Vilka blir konsekvenserna? Hur ser det ut om vi jämför? Vilka skillnader finns? Och vad beror det på?

Om er skolas likabehandlingsplan

- Har ni sett några effekter av arbetet med er skolas likabehandlingsplan? I så fall vilka?
- Om ni jämför er likabehandlingsplan och er skolas arbete med andra skolors arbete, vad finns det för likheter och skillnader?

Om lagstiftningen

Enligt lagen är det den som blir utsatt för trakasserier som bestämmer om handlingen eller beteendet är ovälkommet och kränkande eller inte. Hur har lagstiftaren tänkt då? Tycker ni att det är bra att lagstiftningen ser ut så? Vem skulle annars bestämma om handlingen är kränkande? Vad finns det för fördelar och faror med det?

Hur kan man arbeta förebyggande mot trakasserier i skolan, högskolan och på arbetsplatser? Hur har man gjort i skolor och på arbetsplatser nära er? Vad verkar fungera bra och vad verkar fungera mindre bra? Varför?

Om homofobi

- Vilka samband finns mellan homofobi i samhället och hatbrott mot homosexuella?
- Vad tror ni att homofobi beror på?
- Vad kan vi göra för att minska homofobin i samhället?
- Har homofobi och brist på jämställdhet mellan könen något med varandra att göra?

Om arbetet mot trakasserier inom det svenska samhället

Titta på några ärenden som har kommit in till HomO eller JämO som berör sexuella trakasserier, trakasserier på grund av kön eller trakasserier på grund av sexuell läggning. Dela in er i mindre grupper och ta några ärenden var att diskutera. Diskutera frågor som:

- Är detta trakasserier?
- Har någon medvetet trakasserat någon annan?
- Vad kan man göra för att det inte ska bli så här?
- Hur har HomO eller JämO resonerat kring ärendet? Vad tycker ni om det?
- Hur hade ni resonerat om ni hade varit i anmälarens situation, hade ni gjort en anmälan?

Presentera sedan era ärenden och de diskussioner ni fört inför klassen.

Om arbetet mot trakasserier inom EU

- Skiljer sig EU:s medlemsländers syn och ambition inom arbetet för att motverka trakasserier?

VÄRDERA OCH REFLEKTERA NIVÅ 1 ●●●●●

Här nedan presenteras diskussionsunderlag och övningar där eleverna utifrån det de har lärt sig om temat får reflektera över sin inställning till olika företeelser och pröva sina värderingar.

Rollspel: så här kan vi stötta varandra

Dela upp klassen i en tjejgrupp respektive en killgrupp. Be dem sätta sig och spåna fram ett antal scenarier där någon i en klass blir utsatt för sexuella trakasserier, trakasserier på grund av kön eller trakasserier på grund av sexuell läggning. Alternativt kan ni ta några exempel ur detta material. Be eleverna fundera kring hur eleverna runt omkring kan agera för att hjälpa åt att säga ifrån och hjälpa den eller de elever som blir utsatta. Gör ett antal rollspel där eleverna får testa dessa strategier, be dem att alternera mellan de olika rollerna. Diskutera efter varje rollspel hur det gick.

- Vilka strategier är bra/mindre bra?
- Hur kände de elever som spelade dem som utsattes för kränkningar?
- Hur kände de elever som spelade dem som utförde kränkningarna?
- Vad är det som gör att elever runt omkring inte reagerar när någon blir kallad för saker eller trakasserad på något annat sätt?
- Varför är det viktigt att stötta varandra när trakasserier förekommer?

Låt gärna kill- och tjejgrupperna spela upp några av sina rollspel för varandra och diskutera vidare i helklass. Hur kan ni nu gå vidare? Kan ni skriva något slags kontrakt för hur ni ska agera i klassen om någon använder sig av kränkande ord eller utsätter någon annan för trakasserier? Vilket ansvar har ni som elever, vilket ansvar har de vuxna på skolan?

Att vara kompis

Diskutera: Vad betyder ”mod” för er? Skriv gärna upp ordet mod tavlan och låt eleverna associera fritt kring ordet. Gå sedan vidare och associera kring vad som är en ”bra kompis”. Använd er gärna av ord som kom upp när ni pratade om mod. Skriv upp en liten lista på några saker som kommit fram i diskussionerna om ”mod” och om att vara en ”bra kompis”.

Fyra hörn

Läs följande berättelse för eleverna och ange samtidigt de tre givna svarsalternativen och ett öppet svarsalternativ. Varje svarsalternativ motsvaras av ett hörn i rummet. Eleverna svarar sedan på frågan genom att ställa sig i det hörn av rummet som, enligt deras åsikt, representerar det rätta svarsalternativet. Gå sedan runt och ställ följdfrågor till eleverna i respektive hörn.

Olle gillar att dansa och har bestämt sig för att gå en kurs i balett. Olle berättar i skolan att han ska börja dansa balett. Några av killarna i klassen börjar kalla Olle för ”fjolla” och ”bög”. Olle gillar verkligen sin balettkurs men börjar må sämre och sämre av att bli trakasserad över det i skolan. Vad ska Olle göra?

1. Berätta för läraren eller någon annan vuxen vad som händer.
2. Försöka lösa det själv genom att säga ifrån till killarna som trakasserar honom.
3. Härda ut och hoppas att det går över.
4. Öppet hörn.

Killarna i klassen spelar alltid fotboll på rasten. Emma och Karin vill också vara med och spela, men när de frågar får de höra att de är för dåliga, ingen vill ha med dem i sitt lag. ”Vi har inte plats för några kärringar i vårt lag”, skriker Alfons när killarna springer ner mot plan, de andra killarna flinar.

Vad ska Karin och Emma göra?

1. Gå med och kräva att få vara med ändå.
2. Be de andra tjejerna i klassen om hjälp att få till en diskussion om att alla ska få vara med.
3. Kolla om fler tjejer vill spela och göra ett eget tjejlag.
4. Öppet hörn.

En lärare tar ofta upp exempel på lektionerna som handlar om hur olika tjejer och killar är. Hon säger saker som; ”Tjejer är känsligare av naturen, det är därför de gråter oftare”, ”Tjejer har svårt att umgås i grupp” eller ”Ni killar är ju mer logiskt tänkande, ni borde vara bättre på matte”. Vad gör du?

1. Utgår ifrån att hon har rätt, hon är ju ändå lärare.
2. Tänker på hur det ser ut bland dem jag känner och bestämmer utifrån det om hon har rätt eller inte.
3. Frågar läraren om det faktiskt är så, eller om det är så hon tror att det är.
4. Öppet hörn.

Hur tycker ni att skolpersonal ska göra om de får veta att någon ofta använder kränkande ord?

1. De ska ta in personen för ett samtal.
2. De ska ringa personens föräldrar.
3. De ska ha ett samtal i klassen.
4. Öppet hörn.

Den som trakasserar andra gör det mest för att han eller hon:

1. Tror att han eller hon får status av det.
2. Är rädd för att själv bli trakasserad annars.
3. Känner av andras förväntningar om att göra det eller att passa in i en viss roll.
4. Öppet hörn.

Den vanligaste anledningen till att elever runt omkring inte säger ifrån när någon blir trakasserad är:

1. Man bryr sig inte.
2. Man tycker inte att det är så farligt.
3. Man vågar inte, tänk om man själv blir utsatt i stället.
4. Öppet hörn.

Heta stolen

Låt eleverna sitta på stolar i en halvcirkel. Läs upp nedanstående påståenden för dem och be dem ta ställning för eller emot genom att resa sig (håller med) eller sitta kvar (håller inte med). Ställ sedan följdfrågor utifrån hur eleverna har svarat så att de får utveckla sina ställningstaganden.

Förslag på påståenden:

Man kan få status genom att använda kränkande ord.

Ett rykte kan vara svårt att bli av med.

Det kan vara okej att använda ord som ”hora” eller ”bitch” när man tilltalar varandra.

Det kan vara svårt att lita på sin magkänsla.

Skolan är bra på att arbeta mot sexuella trakasserier.

Skolan är bra på att arbeta mot trakasserier på grund av sexuell läggning.

Många elever är rädda för andra elever på skolan.

Alla har ansvar för att sätta stopp för trakasserier.

Det är värre att bli trakasserad av en vuxen än av en jämnårig.

Det är värre att bli kallad för hora av en kille än av en tjej.

VÄRDERA OCH REFLEKTERA NIVÅ 2 ●●●●●

Här nedan presenteras diskussionsunderlag och övningar där eleverna utifrån det de har lärt sig om temat får reflektera över sin inställning till olika företeelser och pröva sina värderingar.

Fyra hörn

Läs följande berättelse för eleverna och ange samtidigt de tre givna svarsalternativen och ett öppet svarsalternativ. Varje svarsalternativ motsvaras av ett hörn i rummet. Eleverna svarar sedan på frågan genom att ställa sig i det hörn av rummet som, enligt deras åsikt, representerar det rätta svarsalternativet. Gå sedan runt och ställ följdfrågor till eleverna i respektive hörn.

En tjej du brukade leka mycket med när ni var små går nu i din parallellklass. Nu för tiden umgås ni inte men ni brukar heja på varandra och fråga hur det är. En dag får du höra att några pratar om henne. De diskuterar hennes kläder och säger att hon klär sig ”horigt”, och att hon uppenbarligen vill att alla ska kolla in hennes bröst. Vad gör du då?

1. Ingenting. Hon får skylla sig själv som klär sig som hon gör och hon får ta ansvar för sina egna handlingar.
2. Jag pratar med någon av lärarna och ber henne eller honom om att ha en diskussion i klassen om ryktesspridning och sexuella trakasserier.
3. Jag säger ifrån till dem som jag hör snacka och säger att de inte har att göra med vad hon har på sig och vad hon gör och att de inte ens vet om ryktena är sanna.
4. Öppet hörn.

Du tycker det är obehagligt med en lärare som ofta står för nära dig när han ska hjälpa dig med uppgifter och som ibland låter sin hand glida längs din rygg när han står bredvid dig. Om du har en kort kjol eller urringad tröja på dig kommenterar han ofta dina kläder och säger att du är extra fin i dag samtidigt som han låter blicken vandra längs din kropp. Du märker att du börjar undvika att fråga honom om hjälp och att du tänker på vad du har på dig de dagar ni har den läraren. Vad gör du?

1. Ingenting – tänk om jag har inbillat mig alltihop?
2. Jag pratar med andra i klassen för att se om någon annan känner samma sak, kanske kan vi göra något tillsammans.
3. Jag går till en annan vuxen på skolan och berättar.
4. Öppet hörn.

Att sätta gränser i konkreta situationer

Eleverna behöver få lära sig att de alltid har rätt att säga ifrån när någon säger eller gör något mot dem som de inte vill eller tycker om. De har alltid rätt att verkligen känna efter och att lita på sin känsla. Många, särskilt tjejer, uppfostras till att man ska vara trevlig och tillgänglig och att inte göra andra ledsna eller besviken. Det kan därför vara bra att få konkreta redskap och att träna sig på att säga ifrån. Som lärare måste man också vara tydlig med att det inte handlar om att vara otrevlig när man sätter gränser. Det handlar om att hävda sin rätt och sin integritet.

Eleverna får dela upp sig två och två. Denna övning är lämplig att göra tjejer för sig och killar för sig. Dels för att få eleverna att känna sig mer bekväma i situationen, dels för att minska risken för att framför allt tjejerna upplever obehag av situationer som påminner om något de varit med om eller att de utsätts för riktiga kränkningar under rollspelsituationen.

Be att eleverna i varje par hittar på ett antal situationer, antingen självupplevda, något de hört talas om eller några de bara hittar på, när någon kränker deras gränser eller när de känner sig illa behandlade utifrån att de är just tjejer eller killar. Det kan vara att någon pratar med dem som de egentligen inte vill prata med, att de får sexuella kommentarer, att någon vill kramas som de inte vill krama, att någon står för nära eller tar i dem på ett obehagligt sätt.

Från feministiskt självförsvar kommer strategin att *namnge – kritisera – säga vad det är man vill*.

1. Be eleverna att stå bredbent, sträcka på sig och träna på att markera hela sitt ”revir” med hjälp av sin kropp.
2. Eleverna ska titta den andra personen i ögonen.
3. Be dem att träna på att behålla sitt vanliga röstläge, när man blir rädd eller stressad är det lätt hänt att man går upp i röstläge.
4. Sedan ska man med så bestämd röst som möjligt:
 - Namnge: (sätta ord på vad den andra personen gör) till exempel *Du står för nära* eller *Du har handen på min rygg*.

- Kritisera: till exempel *Du har ingen rätt till det* eller *Jag gillar inte det*.
- Säga vad det är man vill: till exempel *Jag vill att du flyttar på dig* eller *Du kan stå här men jag vill inte prata med dig* eller *Jag vill att du tar bort din hand nu*.

Det är viktigt att inte le när man säger ifrån och att inte gå in i någon diskussion med den andra personen.

Om det blir för kaotiskt att göra denna övning i par kan man i stället dela upp klassen i större grupper, men behåll uppdelningen i tjejer och killar.

När man arbetar med gränssättningsövningar måste man som ledare vara mycket tydlig med att detta är strategier som kan göra det lättare att hantera situationer som känns obehagliga, men att man inte har ett *ansvar* att säga ifrån på rätt sätt. Gränssättningsövningarna kan då bli en ytterligare skuldbörda för dem som har känt sig utsatta eller som kommer att bli utsatta. Var noga med att poängtera att ett nej alltid måste respekteras oberoende av hur man framför det. Det är de personer som kränker andras gränser som har ett ansvar att vara mer lyhörda för var andras gränser går och att sluta göra det.

Diskutera noga igenom övningen med klassen. Hur kändes de olika situationerna? Hur kändes det att sätta gränser på detta sätt? Skulle de kunna använda sig av strategierna i verkliga livet? Om inte, har de förslag på alternativa strategier? I vilka situationer och gentemot vilka personer kan det vara svårare? Känns det alltid som att man har rätt att sätta en gräns när man inte vill något eller när man tycker att något känns obehagligt? Vad kan hindra en? Varför är det viktigt att sätta gränser? Om eleverna inte tycker att detta är en strategi de skulle vilja eller våga använda sig av är det viktigt att berätta att man kan använda sig av den som en mental strategi. Även om man inte vågar uttala vad det är den andra personen gör mot en kan det vara viktigt att ändå sätta ord på det för sig själv. Då kanske man inte lägger skuld på sig själv eller mår lika dåligt efteråt.

VÄRDERA OCH REFLEKTERA NIVÅ 3 ●●●●●

Här nedan presenteras diskussionsunderlag och övningar där eleverna utifrån det de har lärt sig om temat får reflektera över sin inställning till olika företeelser och pröva sina värderingar.

Heta stolen

Låt eleverna sitta på stolar i en halvcirkel. Läs upp nedanstående påståenden för dem och be dem ta ställning för eller emot genom att resa sig (håller med) eller sitta kvar (håller inte med). Ställ sedan följdfrågor utifrån hur eleverna svarat så att de får utveckla sina ställningstaganden.

Förslag på påståenden:

En tjej som har sex med många killar kan få dåligt rykte.

En kille som har sex med många tjejer kan få dåligt rykte.

Man vet alltid om när man utsätter någon för sexuella trakasserier.

Man vet alltid när man utsatts för sexuella trakasserier.

Rykten om personer stämmer oftast: ”Ingen rök utan eld”.

Homofobiska kommentarer gör det svårare för homosexuella att vara öppna.

Det är upp till den som känner sig utsatt för sexuella trakasserier att säga ifrån.

Allt prat om sexuella trakasserier kan göra att man knappt vågar flirta längre.

Man kan få status genom att trakassera andra.

Man kan oftast känna om en beröring är sexuell eller inte.

Fyra hörn

Läs följande berättelse för eleverna och ange samtidigt de tre givna svarsalternativen och ett öppet svarsalternativ. Varje svarsalternativ motsvaras av ett hörn i rummet. Eleverna svarar sedan på frågan genom att ställa sig i det hörn av rummet som, enligt deras åsikt, representerar det rätta svarsalternativet. Gå sedan runt och ställ följdfrågor till eleverna i respektive hörn.

Pontus är förälskad i Klara som går i klassen bredvid. Han blir glad så fort han ser henne och han tror att hon är intresserad av honom också. Det märks på sättet hon tittar på honom. På en fest händer det äntligen något. Pontus och Klara hamnar i en soffa ihop. Till slut börjar de kyssas och de går hem tillsammans från festen. De bestämmer att de ska höras och träffas någon dag.

Nästa dag är Pontus överlycklig. Några killar i klassen ger Pontus lite pikar men han är för glad för att bry sig. Det är först när killarna börjar prata om Klara och om vad de har hört om henne som han börjar lyssna ordentligt. ”Ja, det vet man ju hur hon är”, säger en av kompisarna. ”Varenda fest är det någon lycklig lirare som får till det med henne.” ”Ja”, säger någon annan, ”det vet man ju att om man är ute efter okomplicerat sex så är det henne man ska satsa på!” Pontus känner hur han får svårt att andas, vad ska han tänka nu?

Vad ska Pontus göra?

1. Strunta i Klara, ingen rök utan eld, uppenbarligen är hon inget att satsa på.
2. Prata med Klara, om det är sant som killarna säger ska han strunta i henne.
3. Strunta i det som sägs om Klara, det gör väl inte henne till en sämre tjej om det är sant?
4. Öppet hörn.

Filippa ska ta körkort. Hon övningskör varje torsdag med en bilskollärare på en bilskola. Hon tycker att det är kul att köra bil men eftersom hon inte är så van än kan hon bli rätt nervös, särskilt när hon ska fickparkera. Varje gång hon försöker hamnar hon lite snett. Hennes bilskollärare verkar rätt trött på sitt jobb och har inte särskilt mycket tålamod när Filippa gör fel. Han suckar högt och säger ofta saker som ”Men lilla gumman, när ska du lära dig det här?” eller ”Det är inga kvinnor som kan fickparkera, du är inget undantag.” Efter ett tag tycker Filippa att kommentarerna börjar bli grövre. Hon tycker att han stirrar på hennes bröst och han har också börjat säga saker som ”Jag gillar verkligen hur du hanterar växelspaken...” och ”Man märker hur en kvinna är i sängen på hur hon kör bil”. Det börjar bli väldigt obehagligt att sitta i samma bil som han. Till slut säger hon till på bilskolan att hon tycker att han är obehaglig och att hon vill byta lärare. Tjejen hon pratar med ser sur ut och säger att de inte kan tillgodose alla krav. Just nu är det bara just den läraren som har tider.

Vad hade du gjort om du var Filippa?

1. Skällt ut honom och bett honom hålla tyst.
2. Gjort en anmälan till JämO om sexuella trakasserier och trakasserier på grund av kön.
3. Hållit ut tills körkortet är taget, det är väl inte så farligt.
4. Öppet hörn.

SAMMANSTÄLL OCH HANDLA SAMTLIGA NIVÅER

Nedan ges några exempel på hur eleverna kan sammanställa de kunskaper som de har inhämtat och några idéer om hur eleverna kan gå vidare till exempel med en handlingsplan.

Gör en lista över ord man kan kalla tjejer respektive killar. Bestäm er för vilka som känns okej för er att bli kallade för. Gör sedan två listor, en med ord som är okej att kalla varandra för i klassen och en med ord som inte är okej. Sätt upp listorna på väggen.

Gör en handlingsplan för hur ni i klassen ska hantera om någon blir utsatt för trakasserier. Hur ska ni agera just när det händer? Hur ska ni hantera det efteråt?

Har ni idéer om hur man skulle kunna göra skolans likabehandlingsplan bättre? Eller hur man skulle kunna använda sig av den på ett bättre och mer aktivt sätt? Formulera era förslag och be att få ett möte med skolledningen för att diskutera detta.

Bjud in föräldrarna till ett möte för att diskutera språkbruk. Gör en teaterföreställning, spela upp korta rollspel eller berätta fakta om de kränkande orden och deras betydelse. Prata om alla föräldrars ansvar att inte använda kränkande ord hemma. Ha gärna en diskussion om hur man som förälder ska agera om ens barn kommer hem och berättar att det förekommer trakasserier i klassen eller på skolan.

Gå ut i klasser med yngre elever och spela upp rollspel eller prata om kränkande språkbruk och trakasserier. De ser upp till er, här har ni världens chans att påverka! Informera också om barn- och elevskyddslagen och vad den ger för skydd och rättigheter.

Organisera en temadag på skolan om kränkande språkbruk och trakasserier, bjud in olika föredragshållare och andra som kan ha bokbord och prata med eleverna.

Sätt upp affischer på skolan där ni informerar elever om sexuella trakasserier och elevers rättigheter.